

2/05/2021

A Pista üdvözült?

ZATYKÓ LÁSZLÓ

Odajött hozzám egy kedves, hajlott hátú, kicsiny öreg néni, megragadta a karomat, s ezt kérdezte tőlem: „Igaz-e, hogy a Pista üdvözült?” A kérdésen igen meglepődtem, és visszakérdeztem: „Milyen Pistára tetszik gondolni?” „Hát a Baka Pistára. Én vagyok az édesanyja...”

„Janika – édesanyám mindig így szólított –, jó legyél!” Ennyi. Ennél bonyolultabb viselkedési kódexet, regulát – ide mehetsz, oda nem stb. – édesanyámtól nem kaptam. Nem is vasalt be rajtam ilyen-olyan eredményeket, érdemjegyeket, elérendő rangsorokat, előmeneteleket. Talán azért is játszhattam a gimnáziumi diákszínpadon olyan felszabadult kedvvel a Nyilas Misit, mert tőle is csak azt kérte az édesanyja, mint tőlem: „Légy jó! Légy jó mindhalálig!” Ehhez néha csöndesen hozzáfűzte anyuka, hogy „vigyázz, mert nekem rólad, rólatok a Jóistennél majd számot kell adnom”. Ez annyit is jelentett, hogy a te üdvösséged az én üdvösségem. Anyai szerepét, feladatát, egyáltalán, az anya szerepét, feladatát ebben az üdvösség-távlatban, üdvösség-szolgálatban látta. Máriás dimenzió ez. Mária megszenvedte fia gyötrelmeit, a vasszegek a szívébe martak. De túl is látott e gyötrelmeken, Lélekkel látott: „Tudta jól Boldogasszony, hogy nem annyira a vasszegek, mint a nagy szeretet szegezte Krisztust a kereszthez” (Pázmány Péter). Ez a tudás, ez a túllátás adott erőt, „túlerőt” neki, hogy állva maradjon, és ezzel oltalom legyen az erőtlenségeinket, a gyengeségeinket magára vállaló Báránynak, Szent Fiának. Máriának ez a „túlereje” az anyák ereje. Ezt az erőt minden anya megkapja, aki, mint Mária, Istentől kapott hivatásként éli meg az anyaságát. Megkapja, függetlenül attól, hogy hallott-e Máriáról, vagy sem, és attól is, hogy egyebekben tökéletes-e vagy tökéletlen.

Én édesanyámat, minden gyengesége ellenére, így, Mária erejébe öltözötten, Mária palástjában, habitusában, hatalmában és méltóságában látom.

Hány író és költő látja hasonlóképpen így az édesanyját!

Juhász Ferenc, az *Anyám* című „máriás” litánia-versében így szólongatja édesanyját: „Özvegyszegény-Szűz Máriám, / (...) / szegények lánya, te özvegyszegények lánya üdvözlégy, / üdvözlégy Borbála, drága, / üdvözlégy anyám, Borbála, / (...) / üdvözlégy szent özvegyszegény anyja, / napjaim hajnalcsillaga, / üdvözlégy szent özvegyszegény anyja, / (...) / üdvözlégy anyám Borbála”.

József Attila a lüg marta, roncsolt kezű, tüdejű, a nyirkos-gyilkos mosókonyhákban elfogyó, törekeny termetű édesanyját, a Mamát mennyei fenségében látja: „Most látom, milyen óriás ő – / szürke haja lebben az égen, / kékítőt old az ég vizében”. S ha nem a keserves kamaszdac kesereg belőle (*Kései sirató*), akkor a Mária-litániák hangján szól: „Édesanyám, egyetlen, drága, / te szüzesség kinyílt virága, / önnön fájdalmad boldogsága”. Ady Endre édesanyját Pásztor Máriának hívják. Hozzá, róla szóló verseiben szándékoltan homályban hagyja, hogy most Máriáról, Jézus anyjáról, vagy Máriáról, az ő anyjáról szól e: „Ma tudom, hogy csak Mária maradt, / Szívemet most már csak Mária lássa / S e Mária nem régi fancsali, / De mindennek egyesítő mása” („*A minden titok verseiből!*”). Számára mindig ő az első, az „Édes – Ides”. Minden verseskötetéből neki díszpéldányt köttet. A *Vér és arany* kötetet így dedikálja: „Édes anyámnak, az egyetlen asszonynak, az egyetlen embernek, aki értem a legtöbbet szenvedett, s aki bennem mindig megbízott, aki engem mindig szeretett, aki nekem mindig megbocsátott”. Ebben a kötetben olvasható *Mária és Veronika* című verse, s benne:

„*Kereszt előtt, Halál előtt, most / Máriára emlékezem*”.

Halála előtt, a hetek óta kisebb agyvérzéstől, „hűdéstől” lebénuult költő hívatja titkárát, akit édesfiának tekint, hogy kérjen a kereskedelmi minisztertől egy külön vasúti kocsit, és szöktesse le az Ideshez, mert most órá van szükség: „Kereszt előtt, halál előtt”, ő az erős oltalom. Ez volt az utolsó kívánsága, s azután elnémult.

A Szekszárdon született, de egyetemi éveit óta, kis megszakításokkal haláláig Szegeden élt, „nagy és fontos” (Darvasi László) költőnek, Baka Istvánnak első számú mestere Ady volt. A *Háborús téli éjszaka* versciklust „Ady Endre emlékének” ajánlja, az *Ady Endre vonatán* című verse tanúskodik arról, hogy számára Ady az eligazodási pont – testvérlelkek. Persze, kirívó különbségekkel. Míg Ady számára az „Ides” meghatározó, addig Baka költészete mintha „apátlan, anyátlan” lenne, sehol egy utalás az édesanyjára. Ez erős hiányérzetet keltett bennem. Miért? Elhidegült volna tőle? Az interjúk, beszélgetések nem ezt támasztják alá. Míg Ady le tudta írni Istenről, hogy „Számomra nevednek jó íze van” (*Köszönöm, köszönöm, köszönöm*), addig Baka költészetében e név ízetlenül mutatkozik, sőt, mint az elviselhetetlen hatalom, a gúzsba kötő despotizmus megnevezése, taszító és undorító. E mögött ott van a gyermekkor, az ifjúkor hitben való keserves csalódása, mely megcsalás, és mely valóságos megsemmisítő csapás. Ezt a hitet ugyanis otthonról kapta, azoktól, akiket a legjobban szeret, ez a belügyes apa, anya hite. A bálvány isten, a haladás istene, hogy a szocializmusból átsuhanunk a tökéletességbe, a kommunizmusba – porba hullva. Ez az isten sátáni is. Elhallgatja, elhazudja a gonoszságokat, gyilkosságokat, milliók kiirtását.

Isten neve az ő számára nem Jézus Istenét, az Atyát mondja ki,

miközben Jézus, a keresztre feszített Istene mégsem idegen tőle. Számtalan verse tanúskodik róla, hogy várva vár rá, mély vággyal, mély szomjúsággal, szomorúsággal, s akit Urának vall, hiszen így szólítja: Uram.

Verseiből nem ismerhettem meg Baka István édesanyját, de személyesen igen. A Tiszatáj Kiadó 2003-ban jelentette meg a költő összes verseit. A könyvbemutató Szegeden volt a Grand Caféba. Ott voltam, annak rendje s módja szerint ferencesként ferences habitusban. A fogadáson odajött hozzám egy kedves, hajlott hátú, kicsiny öreg néni, megragadta a karomat, s ezt kérdezte tőlem: „Igaz-e, hogy a Pista üdvözült?” A kérdésen igen meglepődtem, és visszakérdeztem: „Milyen Pistára tetszik gondolni?” „Hát a Baka Pistára. Én vagyok az édesanyja, és nekem azt mondták, hogy azt tetszett mondani, hogy ‘ez az ember biztosan üdvözül’. Én, az édesanyja vagyok a vétkes abban, hogy Pistát nem neveltük vallásosan. De hát mi sem voltunk azok. Sodródtunk. Az ötvenes–hatvanas években az apja is, én is fegyveres testületnél szolgáltunk. Pista egyszer dühében még szét is tépte az Evangéliumot, majd tűzbe vetette. És akárhányszor kérdezték, mindig ateistának, hitetlennek mondta magát, sőt, sehitűnek. Úgy gondolja, hogy Pista mégis üdvözült?” – kérdezte a kezemet szorongatva. „Úgy gondolom” –

válaszoltam. „De boldog vagyok” – sóhajtott a költő édesanyja, és megölelt. Szép volt.

A Baka István üdvösségének a „meghirdetése” akkor történt, amikor halála (1995) után, az egyik Ferences Evangéliumi Estén a hozzá legközelebb állókkal, a költő fölfedezőjével, Ilia Mihállyal és a jó barátal, Darvasi László íróval beszélgettünk a költőről. Ilia Mihály jegyezte meg, hogy

„az Istennel viaskodó nagy magyar költészet sorába tartozik Baka István életműve is”.

Ennek igazolásaképpen, az est végén fölolvastam néhány „viaskodó” nagy versét, így a *Tűzbe vetett evangéliumot*, és a *Tájkép fohással* címűt, mely így zárul: „És hogyha rímnek engemet / elég tisztának nem találsz, / beérem azzal is – legyek versedben asszonánc!” Elhangzott a *Gecsemáné* is, majd befejezésül az *Én itt vagyok*, melynek utolsó két sora ez: „*Megszabadultam tőled mégis árvád / vagyok Uram ki várva várva vár rád*”. Ezután mondtam – magam is nagyon meglepődtem rajta –, hogy „ez az ember üdvözül”.

Baka István költészete nemcsak „Istennel viaskodó”, de töredelmes, Mária Magdolna (*Szakadj, Magdolna zápor, Mária Magdolna*) is. Halála után elektromos írógépében felesége talált egy befejezetlen verset: *Sztyepan Pehotnij feltámadása: angyaloktól elhagyottan*. Ebben a versben megvallja hitetlenségét, majd ezzel zárja: „Így ítélj meg s a bűnöm így bocsásd!” Ezek utolsó leírt szavai.

Egy riportban édesanyja meséli el, hogy halála előtt néhány nappal Pista az egyik éjszaka arra kérte a vele virrasztó hűgát, hogy imádkozzanak.

Összekulcsolta a kezét, és rákezdett az egyetlen tudott imádságra: „Én Istenem, Jóistenem becsukódik már a szemem...” Nyaranta – folytatta édesanyja az elbeszélést – a gyerekek két hetet a nagymamánál töltöttek. Ő tanította nekik az összekulcsolt kezet és az esti imát. Majd a pap barátja, Benyik György megy hozzá, hogy feladja a betegek kenetét. Szólni már nem tud, de a nagymamától tanult módon, összekulcsolt kezeivel imádkozik. Sztyepan Pehotnij (felvett név, a költő maga) még sincs angyaloktól elhagyottan, vele vannak az üdvösségének szolgálói, a nagymama, az „Én Istenem, Jóistenemmel”, s az egykori rendőrtiszt édesanyja szent, anyai aggodalmával: „A Pista üdvözült?”

 Megosztás 220

#esszé #vers #Zatykó László #Baka István #költészet